

ВОЄННИЙ СТАН ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ТОРГОВЕЛЬНИЙ СЕКТОР: ОГЛЯД ПРОБЛЕМ І МОЖЛИВИХ РІШЕНЬ

Артем Колесник,

аспірант кафедри товарознавства та
комерційної діяльності в будівництві,

Руслан Дименко,

д-р екон. наук, професор кафедри товарознавства
та комерційної діяльності в будівництві, професор

Київський національний університет будівництва і архітектури, м. Київ

Військова агресія Росії проти України стала безпрецедентним викликом для всіх сфер економіки, зокрема й для торговельного сектору. Воєнні дії спричинили значні обмеження економічної діяльності, охоплюючи широкий спектр проблем, серед яких: логістичні затримки, пошкодження інфраструктури, втрата ринків збуту, нестабільність попиту, а також психологічні та соціальні наслідки для персоналу. Руйнівний вплив війни, зміни в логістичних ланцюжках, торговельні бар'єри, надмірна залежність від імпорту, сировинна криза, інфляція, скорочення експортних ринків та екологічні ризики суттєво ускладнили ведення бізнесу.

У цей критичний час підприємства торгівлі зіштовхуються з необхідністю швидкої адаптації до змінених умов, розробки та впровадження нових стратегій ведення бізнесу, що включають пошук альтернативних постачальників, переорієнтацію на внутрішній ринок, використання цифрових технологій для оптимізації процесів та покращення взаємодії з клієнтами [1]. Важливим аспектом є також забезпечення безпеки працівників та захист майна підприємств. У цих складних умовах підприємства торгівлі зіткнулися з низкою гострих проблем, які потребують негайного реагування та пошуку ефективних рішень. Серед ключових викликів – забезпечення безперебійної діяльності в умовах інфраструктурних обмежень, адаптація до змін споживчого попиту, пошук нових ринків збуту, оптимізація витрат та збереження кадрового потенціалу.

Важливо підкреслити, що державна підтримка та адаптація до нових реалій є критично важливими для виживання та подальшого розвитку підприємств торгівлі в умовах війни.

Широкомасштабне вторгнення стало причиною серйозних економічних потрясінь в Україні. Багато торговельних підприємств різного масштабу зазнали руйнувань або були виведені з ладу, а критично важлива для їх функціонування інфраструктура зазнала значних пошкоджень, що негативно позначилося на економіці багатьох регіонів.

За майже три роки війни значних втрат зазнали мережі ритейлерів, зокрема АТБ, «Сільпо» та «Епіцентр». За даними Асоціації ритейлерів, «Епіцентр» втратив 10 торгових центрів загальною площею близько 200 тисяч

квадратних метрів та товарів на понад 2 млрд гривень. З початку вторгнення було знищено 31 торгову точку АТБ, а 79 залишилися на тимчасово окупованих територіях. Внаслідок повітряної атаки 20 грудня 2024 року був зруйнований склад «Сільпо», що призвело до втрати товарів на суму понад 400 млн. гривень. Повітряні атаки продовжують завдавати збитків мережам ритейлерів [2].

У цьому контексті державна підтримка стає критично важливою для виживання та подальшого розвитку підприємств торгівлі. Напрями цієї підтримки можуть бути різноманітними, від фінансової допомоги до консультативної підтримки, але всі вони мають на меті забезпечити стабільність та розвиток бізнесу в країні (табл. 1).

Таблиця 1

Шляхи вирішення проблем підприємств України торгівлі в умовах війни

Вид проблеми	Опис проблеми	Заходи та шляхи вирішення
Логістичні проблеми	Перебої в постачанні товарів через пошкодження інфраструктури та транспортних шляхів	Розробка альтернативних маршрутів постачання, використання локальних постачальників, налагодження співпраці з логістичними компаніями, які спеціалізуються на роботі в умовах конфлікту
Фінансові труднощі	Зниження обсягів продажу, витрати на відновлення пошкодженого майна	Отримання фінансової підтримки від уряду та міжнародних організацій, перегляд бізнес-моделі підприємства з метою оптимізації витрат, запровадження онлайн-торгівлі
Втрата робочої сили	Мобілізація, виїзд працівників за кордон	Створення умов для праці в дистанційному форматі, наймання тимчасових працівників, програми залучення та утримання персоналу
Безпека персоналу та майна	Ризик пошкодження майна та загроза життю і здоров'ю персоналу внаслідок військових дій.	Впровадження заходів безпеки, укріплення приміщень, навчання персоналу діям в умовах надзвичайних ситуацій, страхування майна та життя працівників
Зміна попиту	Зміщення попиту на товари першої необхідності, зниження попиту на інші товари	Аналіз ринку та зміна асортименту товарів згідно з актуальними потребами споживачів, акції та знижки на менш популярні товари для стимулювання продажу.

Джерело: [3]

Розробка ефективних стратегій для вирішення цих проблем вимагає комплексного підходу, здатного адаптуватися до швидкозмінних умов війни (табл. 2). Наведені пропозиції показують, що державна підтримка підприємств торгівлі в умовах війни може бути реалізована через різноманітні напрями та залученням різних органів влади [4]. Кожен з наведених напрямів має на меті допомогти підприємствам адаптуватися до складних умов, мінімізувати втрати та сприяти відновленню та розвитку бізнесу.

Таблиця 2

Напрями державної підтримки підприємств торгівлі України в умовах війни

Напрямок підтримки	Сутність напрямку	Органи влади, які це можуть зробити
Фінансова допомога	Надання грантів, субсидій, пільгових кредитів для покриття	Міністерство економіки, Міністерство фінансів, державні

	витрат на відновлення бізнесу, модернізацію обладнання, поповнення оборотних коштів	фінансові установи (наприклад, Укргазбанк, ПриватБанк).
Податкові пільги	Тимчасове зниження або скасування податків для підприємств, постраждалих внаслідок воєнних дій, спрощення податкового обліку.	Міністерство фінансів, Державна податкова служба
Логістична підтримка	Допомога в організації альтернативних логістичних шляхів, забезпечення доступу до транспортної інфраструктури	Міністерство інфраструктури, Укрзалізниця, державні та регіональні транспортні компанії
Захист і безпека	Надання консультацій та матеріальної допомоги для забезпечення безпеки працівників та захисту майна підприємства.	Міністерство внутрішніх справ, Міністерство оборони, місцеві державні адміністрації.
Консультативна підтримка	Проведення семінарів, тренінгів, консультування з питань ведення бізнесу в умовах війни, адаптація бізнес-моделей.	Міністерство економіки України, Міністерство аграрної політики та продовольства України, регіональні розвиткові агентства, бізнес-асоціації
Підтримка експорту	Допомога в пошуку нових ринків збуту, організація торговельних місій, сприяння в налагодженні експортних операцій	Міністерство економіки України, Український експортно-кредитне агентство, дипломатичні представництва України за кордоном

Джерело: [3]

Отже, в умовах війни підприємства торгівлі зіткнулися з безпрецедентними викликами. Державна підтримка та адаптація до нових реалій є критично важливими для їх виживання та подальшого розвитку. Успішне подолання кризових явищ можливе за умови гнучкості, інноваційності та тісної співпраці між бізнесом, владою та іншими зацікавленими сторонами.

Список використаних джерел:

1. Македон В. В., Чабаненко А. В. Факторні складові цифровізації глобальної економіки та макроекономічних систем країн світу. *Ефективна економіка*. 2022. №1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9875>. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2022.1.11> (дата звернення: 31.03.2025)
2. «Піднятися з руїн. Як війна вдарила по економіці України та скільки втратив бізнес» / РБК-Україна, 2025 URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/pidnyatisya-ruyin-k-viyna-vdarila-ekonomitsi-1737472759.html> (дата звернення: 01.04.2025).
3. Гирич С. В. Проблеми підприємств торгівлі в умовах воєнного стану та шляхи їх вирішення. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. №59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-79> (дата звернення: 01.04.2025).
4. Дикань В., Фролова Н. Напрями та інструменти державної підтримки розвитку малого та середнього бізнесу в Україні у воєнний час.

УДК 339.9

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКАЇНИ

Богдан Головаш,

канд. екон.наук, доцент кафедри економічної
теорії, обліку та оподаткування, доцент

Київський національний університет будівництва і архітектури, м.Київ

У сучасних умовах саме ЗЕД виступає одним із ключових драйверів економічного відновлення, джерелом валютних надходжень, інструментом модернізації промисловості та інтеграції в міжнародні ринки. Динаміка зовнішньої торгівлі та її трансформація відображають не лише рівень економічної активності, а й здатність країни до адаптації в умовах глибоких соціально-економічних змін, спричинених війною та глобальними викликами.

Протягом останніх років структура і напрямки ЗЕД України зазнали суттєвих змін. Якщо у попередні роки головними торговельними партнерами залишались країни СНД, то сьогодні географія зовнішньої торгівлі значно змінилася – понад 65% експорту орієнтовано на країни ЄС, зокрема Польщу, Німеччину, Італію та Нідерланди [1]. Це стало можливим завдяки безмитному режиму торгівлі з ЄС, адаптації українського законодавства до норм Євросоюзу, а також розвитку альтернативних логістичних маршрутів – зокрема через порти Румунії та країн Балтії.

За офіційними даними Державної митної служби України, у 2024 році обсяг експорту зріс на 14,2% у порівнянні з 2023 роком [2]. Незважаючи на зруйновану інфраструктуру та блокування морських портів, українські підприємці демонструють високу гнучкість і адаптивність. Найбільшу частку в експорті традиційно становлять аграрна продукція (51% у 2024 році), зокрема зернові, олія, м'ясо та готові харчові продукти. Проте варто відзначити позитивну тенденцію до зростання експорту продукції з високою доданою вартістю, зокрема готової харчової продукції та машинобудівної галузі [2].

У 2024 р. в Україні зовнішньоторговельний оборот товарів продемонстрував зростання на 13 % і становив 112,3 млрд дол. США. Це змінило тенденцію попередніх двох років, коли спостерігалось зменшення зовнішньоторговельного обороту (на 4 % – у 2023 р. та на 27 % – у 2022 р.). При цьому фізичні обсяги зовнішньої торгівлі засвідчили порівняно вищі (на 26 %) темпи зростання, випереджаючи майже вдсятеро прогнозоване загальносвітове зростання [3].

Важливу роль у відновленні зовнішньоекономічної активності відіграють міжнародні партнери України. Програми технічної допомоги, такі як